

Pest, december 10-kén 1854.

Ehség a Cserkeszeknél.

Az 1846-dik évben megverte Isten Cserkeszországot. Ama hegyi patakok és folyók, mellyek máskor tenyészetet adtak a gazdag virágéletnek és sebes estökben áldással önték el partjait, most teherbe ejtve a fellegszakadások rohanó özöne által, s növeltetve a kaukaz olvadó jéggerinceitől, irtózatossá rombolás közben söpörtek végig a szép Avarián, sivatag-gá tették az ubichok földét, sár és fővényhalommal önték el a gyönyörű Kabarta völgyeit. Ott feküdt az áldás: ezer meg ezer munkáskéz gyümölcse; a fákat gyökerestől tépte ki az iszonyu vihar; a szálló venyigéit eliszapolta az ár, vagy megfagyasztotta a rombolást követő fagy. Szóval az egész tartomány, az egész szép Cserkeszföld olyan képet mutatott, mint a tiz csapástól látogatott Egyiptom.

A természet nem lelte helyét: a vihar rongálta fák alig voltak képesek rügyre vergődni; a madarak más vidékre költöztek, a mindenüktől megfosztott lakosok kétségbeesve tekintettek a csapásra; még a szél is sirva kereste fel a halmokat: csak a szerencsétlen ország démona, a cserkeszek örök ellensége kaczagott — a moszkó!

Parancs lón adva, hogy a megrongált hadi utak helyre állítsanak, s expeditionalis

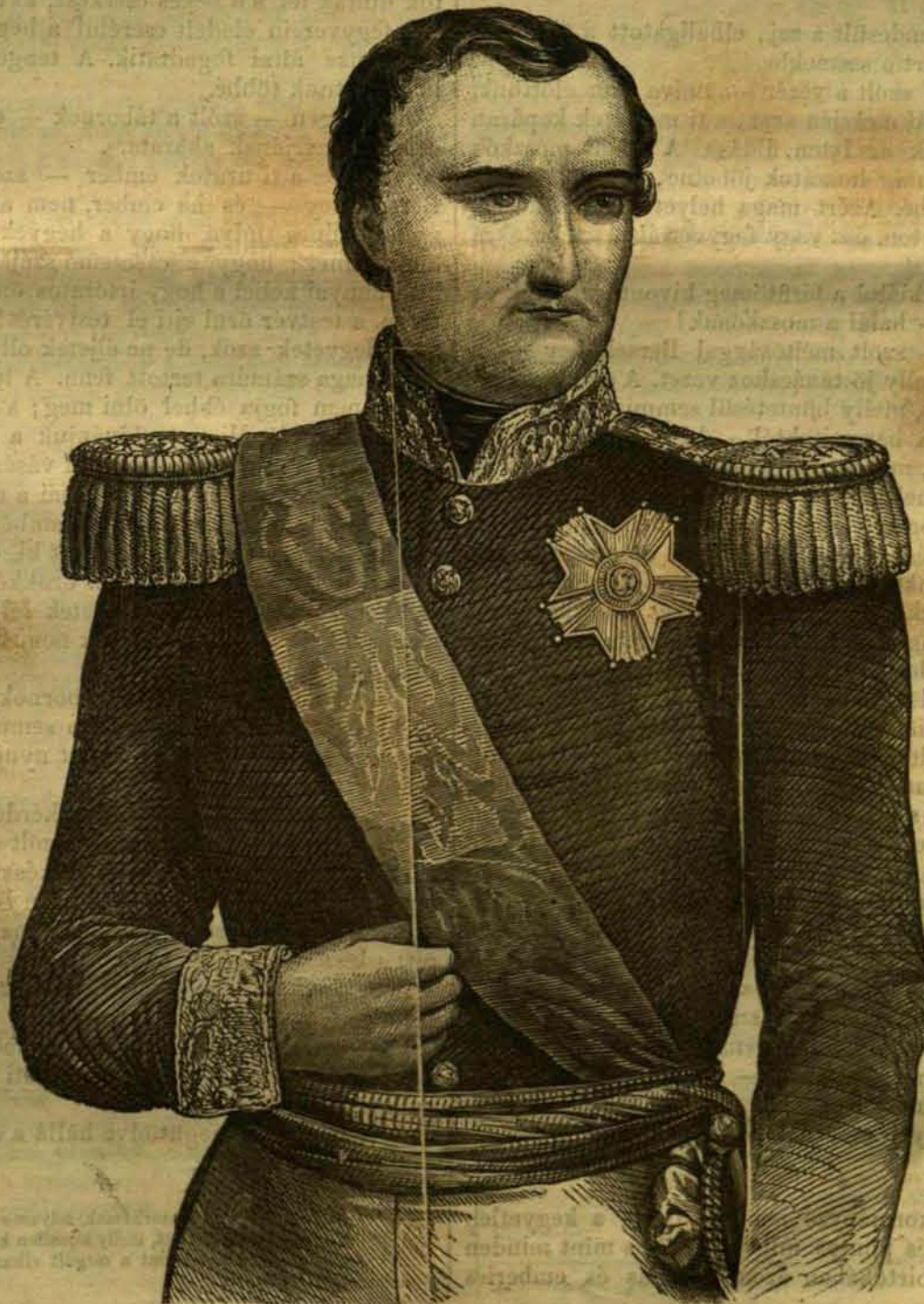
hadtömegek nyomultak az elpusztult ország belsejébe; mellyek nem emberekre, hanem azok élelmére vadásztak, — félelmettel emészthetőt s magok előtt hajtva azon nyájukat, mellyeket el nem separt volt a vihar.

A legvadabb állatot, mellyet sem a fegyver ereje, sem emberi mesterségek meg nem szelidíthettek, kalitba zárják és éheztesztik mind addig, míg megszelidül; az éhség a legnagyobb mester... jól tudta ezt a moszkó. Hadvezérei gyakran az ország beljébe nyomultak; töltött erzsényel csaknem a vezér szívéig, — nem ért semmit.

De most midőn a csapás fölülről jön, midőn a hódításnak a természet láttatik segédkezet nyújtani: most látták elérkezettnek az időt, midőn az Elborús hegyének hóborította ormára hamut lehet hinteni; midőn a Kaukaz tüskés gerinceit le lehet simítani, s az ordító oroszánt a hatalmas cserkesz nemzetet lábhoz lehet fektetni.

A tengerpart ostromzár alá vettetett. A csernomori kozákok és Kaukazia síkjai felől, egész Georgia és Sirván földjén át kordon vonatott azon utasítással, hogy az egyetlen szem gabonát se bocsásson be a cserkeszek földére.

Az éhség különösen

Napoleon herceg. (Eltelirészt jövő számunkban közlendjük.)

a déli tartományokat az ubichok földét és Imeretit sujtá, s ezért gond volt reá, hogy Samyl figyelme keletre fordítván, ez elkeseredett népeknek segédül ne lehessen.

Hetek multak el és kétségbe esett nyugalommal türtek a hegyek lakói. Végre megszakadt a türelem fonala s míg a muridák hatalmas hada Samyllal Voronzoff herczeg csapatait törte keresztül, az otthon maradtak inség és éhhaláltól üzetve, gyűlést hirdettek Dargóba hogy ott a teendők felett ténácskozzanak.

Irtózatossá volt látni az éhség miatt kiaszott anyákat kebleiken tartott összeaszott csecsemőkkel s körülfogva a gyermekek rajától, melly szüntelen kenyér és eledel után ordított. A férfiak arca nyugodt volt, de e nyugalom a siréhoz hasonlított, melly inti a halandót, hogy alatta halott van. Egykedvűen említé némellyik, hogy már napok óta nem evett. Éhség miatt összeroskadt csoportok minden borzadály nélkül beszéltek az emberhús élvezetéről és a figyelmes hallgató, testvér-és gyermekgyilkolásról hallott szólni.

A zaj növekedésben volt, a békétlenség gyermekeikről a nőkre is ráragadt, csak a férfiak néztek büszkén és vészteljes nyugalommal a közeledő Bersek bey felé, ki méltósággal haladt ama mecset tornya felé, mellyről a próféta szokta osztogatni parancsait.

Bersek bey, Samyl tanítványa, s az ubich nép hercege, arczra, termetre igen hasonlít a cserkeszek prófétájához, de gyémánt kemény jelleme és hasonlíthatatlan harci bátorsága tették őt a Chán kegyenczévé, a cserkeszföld egyik legszeretettebb vezérévé.

Most is szavára elesendesült a zaj, elhallgatott a fájdalom s az élet szikrája visszatért a szemekbe.

— Hegyek lakói! — szólt a vezér — tudva van előttünk, hogy míg a próféta a halál mezején arat, a ti mezeitek kopáran maradtak, s nincs rajtuk az Isten áldása. A chánt moszkók ezrei foglalkodtatják, s míg hozzátok jöhetne, úgy lehet nem lennétek az élet fiai többé. Azért maga helyett engem küldé, hogy harci vagy békés uton, ész vagy fegyver által számotokra eleséget szereztek . . .

— Harcz, harcz! — kiáltá a férfítömeg kivont szablyák és lángra gyult arczokkal — halál a moszkónak!

— Csillapuljatok — szólt méltósággal Bersek bey — a dühösség utja nem az, melly jó tanáchoz vezet. A csaták sorsát Allah keze vezeti, s e kéz, melly büntetésül semmivé tevé kezeitek munkáját, megfoszta barmaitoktól — ki tudja nem hárit-e akadályt kardjaitok elé, míg itthon összerogyó nejeitek sirba fektetik éhen holt gyermekeiteket. A veszély közel; százakat látok itt e téren, kik éhség miatt nem képesek felemelni karjait, s kiknek a holnap késő. Ismeritek Samyl ama mondását: „hogy a föld melly ételünket és ruházatunkat adja, nem teszi a hazát, hanem teszi a férfiak ama serge, melly azt, ha szükségből percze az ellenek átengedte is: akár mikor vissza foglalni képes.“ Győzzétek le a jelen büszkeségét a jövő reményeért. Az oroszán is leguggol mielőtt martalékát megragadja. Több ezer életet menthetünk meg, mint mennyi hazánk védelmében évekig elesnek, s a mód melly által ezt tesszük, nem hoz gyalázatot a cserkeszek nemzetére. Van jogunk követelni az ellentől, hogy midőn minket vadaknak, s magát kereszténynek nevezi, legyen ember. Van jogunk követelni a moszkótól, Istenünk és az ő Istene nevében, hogy ez embertelen, gyalázatos eszközzel ne éljen, s az a hatalmas czár, kinek birodalma déltől északig terjed, győzzön le katonái ezreivel, s ne tartsa dicsőségnek lábaihoz csúszott ebeket veretni főbe.

— Én tehát elmegyek a moszkók parancsnokához, s elmondom neki azt, mit itt elmondék. Ha szive nem hyenáé, melly a sirok ásásában gyönyörködik, vagy nem a rókaé, melly ravaszságnál egyebet nem ismer — szóval — ha ember, meg fogja engedni hogy a tengerparti városokból eleséget szállithassunk, — ha nem . . . akkor legyen meg Allah akarata! . . .

* * *

Az akkori anapai kormányzó nem tartozott a kegyetlen emberek közé. Szigorú és pontos mint a halál, s mint minden orosz katoná, azonban birtokában azon lovagias és emberies

érzelmeknek, mellyek az orosz tábornokok nagy részét jellemzik. A cserkesz küldöttet rögtön maga elé bocsátá.

Bersek bey a muridák teljes diszöltönyében s férfias méltósággal álla eléje. Fejét kerek ellenzötlen sisak fődte, melly férfiasan szép arczát egészen látni engedé; hajfürtei elül kilógtak, de hátul fődve valának a sisak farkától, melly a nyakon lenyulva, azt csaknem a lapoczkáig fedezé. A finom szövetű *burkán**) és bő ujjú *cserkeszkán***) felül vas hálót viselt, melly természetnek tömör, de nem idomtalan kifejezést adott.

Az orosz tábornok első látásra alig titkolható azon benyomást, mellyet reá a vitéz cserkesz látása tett. Mintegy atyáskodó leereszkedéssel kérdé:

— Mi kívánságuk van a mi cserkeszeinknek? Mi jót hozasz Bersek bey, disze fajodnak?

— Mi nem vagyunk senki cserkeszei, hanem szabad lakói a hegyeknek, mint a sas, melly tetszése szerint választja a bércezen lakását. Ti megirigyeltétek azon földet, melly nekünk életet ad, s bár országtok, — mint annyiszor büszkén említétek — százszor nagyobb a mienknél, nem hagytok nekünk békét itt e parányi földön sem. De nem jöttem hozzátok panaszkodni sem koldulni; azért jöttem, hogy tudotokra adjam azon embertelenséget, melly velünk elkövetetik, még pedig bizonyosan tudotokon kívül. . . Tudd meg tehát, hogy Kaukasz népeit isten csapásai érték; a föld semmit sem termett, s az ég semmi áldást sem hozott számukra. A kiáradt folyók magukkal ragadák még nyájainkat is. A mink ezen felül maradt, katonáitok dulták fel, s a békés cserkesz, ki éhségétől üzetve, öltönyein sőt fegyverein eledelt cserélni a hegyekről alá jön, katonáitok puskatüze által fogadtatik. A tengeri városok piacaira nem bocsátatunk többé.

— Igen — szólt a tábornok — ez az én uram, a minden oroszok czárjának akarata.

— De a ti uratok ember — szólt emelkedettebb hangon Bersek bey — és ha ember, nem akarhatja ezt! . . . Előtte bizonyosan nincs tudva, hogy a hegyek lakói az éhhalál kinaival küszködnek; hogy a csecsemő szájában elfonnyad a tápla nélküli anyjai kebel s hogy irtózatossá önfentartási ösztöntől kizótatva, a testvér óru el testvérét! . . . Ellenségeink vagytok, s ám legyetek azok, de ne éljétek olly fegyverrel, mellyet Isten csak maga számára tartott fenn. A lovag, hogy lovát megzabolázza, nem fogja éhhez ölni meg; s alábbvalók vagyunk-e mi az állatoknál? Mi nem kívánjuk a ti kenyereiteket, csak az engedélyt, hogy a magunkéból vásárolhassunk. Az ártatlanok halálhörgése, s a haldoklók kinaia a ti álmaitokat fogják háborgatni, s bár mit higgyetek, az emberi vér, legyen az bár ellenségé, ha nem fegyver által ontatott ki, ott fogszáradni kezeiteken, s be kell mutatnotok azt az örökkévaló Istennek. Győzzétek le, konzoljatok fel; de féljétek lelkekkel vívni, mellyek már elhagyták a testet, s mellyek nem válnak szolgálókká a halál után sem sóha! ***)

— Szavaid — szólt a tábornok — meghatottak, s bár az én felséges uram akarata ellen semmit sem tehetek, hatalmamban van hazafiainak egy módot nyujtanom, melly őket a beállt veszélytől megmentheti.

— S miben áll e mód? — kérdé Bersek bey.

— Országtok szélein — szólt a tábornok — több rendű váraink és erősítéseink vannak készülöben. Ki a halál elől menekülni akar, annak verejték után is nyereség a kenyér. Mond társaidnak, gyűljenek e munkákhoz, s éhök bizonynyal csillapítva lesz.

A cserkesz vezér megrázkodott, s arca az utálat kifejezését ölté fel.

— Allahra mondom, játék ez, melly hasonlít a macskáéhoz, midőn az ragadományát el-el ereszti csak azért, hogy kinjaiban gyönyörködjék.

A tábornok megütődve hallá a cserkesz vezér szavait.

*) Burkának hivják a cserkeszek selyem szövetű alöltönyeit.

**) Köpeny forma öltözet, melly a mellen két felől töltényekkel van ellátva.

***) Cserkeszek hite szerint a megölt ellenség szelleme a győztest más világon szolgálóni tartozik.

— Hitemre mondom ubychok fejedlme — szolt komolyan — szavaimtól még csak árnyéka is távol volt a tréfának!
— És én hitemre mondom — szolt tüzzel a bey, — hogy nem hiszem, miszerint e világon nemzet volna, melly ajánlatodat elfogadni ne pirulna! . Ha az ellenünk épített várakat lerontatni kívánod, ott lesz az utolsó cserkesz gyerek, de várat építeni saját hazája ellen, nem fog megjelenni a Kaukaszus lakója soha! . .

Az orosz tábornok elgondolkozott. Ugy tetszett mintha a cserkesz szavait ő is érteni kezdené. . .

— Többet fájdalom nem tehetek; ennyi mind az, mire hatalmam kiterjed.

— Legyen tehát Allah akarata; a fél holtak küzdeni fognak a falat kenyérért! . . . Azonban hogy népemet megismerd, ajánlatodat minden hozzátétel nélkül kihirdettetem, — az eredményt meglátod. Béke veled! .

* * *

Remény és kétségbeesés között várt a szerencsétlen nép Dargó mecsete körül. Az éhség iszonyu pusztítást tön köztük; erős férfiak, kik a panaszt szégyennek tartották, szótlanul rogytak össze s hajtották fejeiket az örök álomra; a nők, gyermekek, erőfogyottan hulltak azon gyökerek mellé, mellyeket éhök csillapítására, körmeikkel ástak a földből.

Végre hirnök jött, melly Bersek bey közeledését jelenté. Perczre az egész tömeg megelevenült; a halál félelme odahagyta a lelkeket s helyette az élet reménye mosolygott arczon, szemben, mint utolsó csillag, melly vihar közeledtekor a hajóst Isten jelenlétével biztatja.

A bey arcza nem mutatott sem ijesztőt, sem reményadót, hideg és megfeszíthetlen volt az, mint sarkó, mellyre semmit sem irtak az emberek. Fellépett a mecset torony-erkelyére s szolt, a mint következik:

— Hegyek lakói! . . . A moszkók igen kegyelmesek hozzátok . . . kit éhség kinez, szabadon folyamodhatik hozzájok és ők lakásaikba fogadják, megvigasztalják kenyérrel, tűzitalal *) sőt talán pénzt is adandnak neki. Beláthatjátok azonban, hogy a jószívü keresztények mindezt ingyen nem tehetik . . . hiszen a sasnak is fáradni kell táplálékáért s a föld sem hozza ingyen termékeit. . . A moszkók mind e jótéteményekért igen csekély dolgot kívánnak. . . Tudjátok, hogy az abházok földének azon részén, mellyet ők Kis-Abházianak neveznek, nehéz kő-koczkából nagy épületek rakatnak, mellyeknek ormaira a „czár fényes puskái“ szoktak sorba állittatni, hogy a moszkók ellenségét halomra döntsék. . . Azt is tudjátok, hogy a moskó katonák egyébbel lévén elfoglalva, e várak igen lassan épülhetnek, mert a moskók szemvakító aranyaikért sem kapnak munkásokat. . . Ime, ott a kínálkozó alkalom . . . szálljatok le hegyeitek ormairól; menjetek segíteni e munkánál és csillapítva lesz éhettek és szomjatok; ezenfelül aranypénzeket aggathattok öltönyeitekre.“

Ezt mondá a bey és végig tekintett a tenger-sokaságon.

Egy lassu moraj keletkezett a férfiak ajkain, nem találva szavakat még, csak szünetve és elhalva, mint lassu menydörgés, melly vihar közeledtét jelenti. Bersek bey ismerte e moraj értelmét.

Mi előtt azonban az értelem hanggá vált volna, három ember törte át a tömeget, a mecset előtt hagyott pusztá térére tolakodva. Lapos fővegeik, s kuszált öltözetük mutatá, hogy Imerethiből valók, azon tartományból t. i. melly ez időben legnagyobb közlekedésben vala az oroszokkal.

— Mi a kívánságtok? kérdé felülről a bey.

— Gyermekeink éhhalállal küzdenek, nejeink nem képesek lábra állani . . . bocsáss minket a moskókhoz.

— El vagytok bocsátva — szolt egyhanguan a bey.

A három szerencsétlen elindult, de alig tüntek el az első ház-sorok között, midőn a visszamaradt lapos kalapu imeriaiak közül néhányan a tömegeből gyorsan kiváltak s követték az irányt, mellyet a szökevények vettek maguknak.

Percz mulva visszatértek s három közülök a mecset tornya alá állott, valamit rejtegetve mindenik köpenye alatt.

— Vezér! — szolt az egyik, mi nem engedhetjük országunk és családunk meggyaláztatását; a szerencsétlenek rokonaink voltak . . . ime itt hozzuk fejeiket . . . Halál a moszkónak!

— Halál a moszkónak! — orditá az egész tömeg s sorai megingottak, mint a tenger hullámai.

Most intett Bersek bey, s csendes lön ujra minden.

— Imerethiek! — szolt ő — mit tettetek kegyetlenül, de dicsőn volt téve; rokonaitok vére lemosta a gyaláztatot, mit tetteik reátok hoztak volna . . . És most szedjétek össze erőtöket férfiak; ássatok és főzzetek gyökereket; a reggel utban találánd Georgia felé.

* * *

Gyönyörű csillagos éj borult Cserkeszországra; az ég fénye kárpótolni akará a föld nyomorát.

Áz „alu“ *) egyik végső kunyhójában inségtől környezve aludt egy cserkesz család.

Tudva van, hogy a cserkeszeknél a vérboszu maig is divatozik s e végből a rokonok rendszeren összevonulnak s együtt laknak, hogy a családjok ellen intézett leseket könnyebben kikérüljék vagy a vett sérelmet megtorolják.

Ezért nem fog az olvasó csodálkozni, midőn azt mondjuk, hogy a kis lakban öt teljes számú család feküdt s öt háznép küzdött az éhhalál kinaival.

Rettentő dolog az az éhség. Ti gazdagok, kiknek arról fogalmatok sincsen, ott dözsöltök rakott asztalaitok mellett s ha illatos dohány es fűszeres kávétok mellett éhségről olvastok, egykedvűen fordítjátok odább e kellemetlen tárgyról a lapot; pedig naponkinti hulladékaitokkal gyermeket tarthatnátok meg az anyának és anyákat a csecsemőnek.

Az éhség kínai iszonyuak, alig van csapás melly ahoz hasonlítható volna. S mi legirtózatosabb, az éhség soha sem jár egyedül, legszokottabb kísérője a *bélpoklosság*, ez iszonyu nyavalya, melly a gyomornak nem enged kielégítést s csaknem lehetlenné teszi az egyesek segélyét. Aztán az életerő perzenkénti fogyása, a telhetlenség s a pokol vágygyal tölt kínai, mellyek lassanként vonják össze a belrészeket, mig végre ómlábakon elközelg a felmentő halál.

Mint mondám tehát, a kis lakban öt szerencsétlen család küzdött kinokkal. Egyikök sem aludt, de mindnyájan hallgattak s csak a setétben innen-onnan hangzó fájdalmas sohaj árulá el a nyomor életét.

Egyszerre tompa sikoltás hallatott s utána suttogó hangok. Egyik női voltak azok, ki férjének sugá:

— A gyermek kezei hidegültek, ő nem az életé többé; de a másik meleg még, ő Tezir, fussunk az átok e földéről megmenteni, ha éltünk árán is ez utolsó kincsünket. A moszkók nincsenek messze s öl meg bár, de kimondom: inkább leszek rab-szolganő, mint gyilkosa gyermekemnek.

Senki sem szolt, pedig mindnyájan hallák a nő szavait. Órákkal előbb talán megfojtották volna érte, de most már oda volt a nemzeti büszkeség, a szabadság és honszerelem; érezték hogy azon országba léptek be, mellyben minden dicsőség foszlánnyá válik: a halál országába. Az ész és sziv kiestek szerepeikből; az uralkodást az ösztön vette át, az első ur az ember bölcsője és koporsójánál.

Némán, örült gyorsasággal szedelőzködtek fel; mintha eddig csak arra vártak volna, hogy valaki a büvlánczót megoldja. Mindenik érezte, hogy e föld nem az, mellyen új határozatukkal csak perczig is maradhassanak többé.

A szabadba értek; olly nyájasan mosolyogtak a csillagok.

— Boruljatok le és csókoljátok meg a földet, mellyet soha nem fogtok látni többé. Az egész csapat ugy tön mint Tezir mondá, aztán utra kelt, hogy soha se lássa hazáját többé. Nem is látta soha egyik sem.

A reggel fölviradt s Cserkesz ország fiaiból csak amaz öt hibázott.

*) Pálinka.

*) Így nevezik falvaikat a cserkeszek.

Észrevették ezt a szomszédok s midőn a lakra menve azt üresen találták, sejteni kezdék a gyalázatot. Egy szót sem szölkak, hanem elkezdtek a házat bontani; a felkelő nap csak egy sírforma halmot látott, mely Cserkeszföld gyalázatát takará.

* * *

Még kora reggel futárok jöttek jelenteni Bersek beynek, hogy a győzelmes Samyl délre megérkezend. Utját eleség és ragadmány követik.

Az öröm napja földerült az Ubichok és Dsighetek népének; harmadnap mulva már harcban álltak a moszkóval. Ilyen a cserkesz!

P. Szathmáry Károly.

Az inkermani csatateréről.

Hogy a háboru napjainkban is csak olly rémületes, mint hajdan volt s a béke áldásait jobban megkívánhatja bármi okoskodásnál, tanúsítja a sok csataleírás, mellyekkel most tele vannak a hirlapok. Ilyeneket olvasunk még mindig a november 5-ki csatáról Szebasztopol falai alatt, hol mintegy 15,000 ember halt és sebesült meg. Tudjuk, hogy az angol hirlapoknak mindenütt vannak tudósítók, hol valami nevezetes adja elő magát. Egy illy tudósító harmadnapra kísétálván a csatamezőre, annak, a mit ott látott, nem épen épületes rajzát adja.

Egy hegyoldalon — így ir többi között az angol tudósító — leg-sűrűbben feküdtek a holttestek. Az angol testőrök medvebőr-csákói, az angol gyalogság vörös és a francia vadászok világos-kék kabátjai jelölték a pontokat, hol legerősebben pusztított a halál. Boldogok valának a halottak — a megüvegesedett hideg szem, a sima homlok s a kissé nyilt ajkak bizonyítják, milly nyugottan hal meg a csatában, a kit sziven talál a puskagolyó. Az angolok és francziák, kik közül sokat akkor öltek meg az oroszok, midőn már sebesülten heverték a földön, iszonyu halál-harcz nyomait láttaták arcaikon. Egy része a földet turta fel s ég felé emelt kezeik még mindig marokra szoritva tartották a kitépett füvet. Mindazon holtakat, kiknek arcait fájdalom torzítja el, szuronynyal ölték meg, kiknek ajkai körül mosoly volt látható, azoknak lövés vetett véget. De a szegény sebesültek! — nagy része két egész napig hevert elhagyva egy helyen, míg a hegyoldal sűrűjében végre rájuk akadtak. Legnagyobb számmal voltak köztök jajgató és rángatózó oroszok. Egy része, a könnyebb elszállítás végett, rakásra volt hanyva egymásra; mások, mint vad állatok, meresztették ki szemeiket a bokrokból; ismét mások ismeretlen nyelven, de olly hangon, mellyet lehetetlen volt meg nem érteni, rimázkodtak viz és segítség után, majd ég felé emelve csonka karjaikat, majd égető sebeikre mutatva. Némelly arczon iszonyu volt az elfojtott düh kifejezése. Engesztelhetlen gyűlölséget lövelt lázas pillantásuk, s ha sajnálkozva nézte is őket az ember, fel kelle mégis rólok tenni, hogy elsütik pisztolyaikat még arra is, a ki megkönnyörülve kinai-kon, enyhítő itallal oltja szomjukat — a mi többször történt meg.

Az egész hegyoldalon francia és angol hordárokat lehet látni, kik nagy bajosan hurczolták nehéz terhüket fölfelé a hegynek hol a sir, hol a kórház számára. Ezen emberek borzasztó ügyességet szereztek a csataterén. Egyikök ráakad például egy elesett katonára. „Hé! muszkát találtam!” — kiáltja társainak. Előlép egy másik, felnyitja az elesett szempilláit vagy megrántja lábát s ebből kitudja, élővel vagy halottal van-e dolga. Majd vállat vonit. „Ez oda van s ráér várakozni. Menjünk odább!” — szól és mennek. — Más helyen ásóval dolgozik egy másik csoport. A sirok 20—25 ölnyre vannak egymástól, mindegyike 30 láb hosszú, 20 láb széles s 6 láb mély; mindegyikben 30—40 holttest mindenféle állásban. A sírásók csevegvé állják körül a sirokat s találgatják, ki lehet az új jövevény, kit a szent Mihály lován hoznak feléjük. „János káplár lesz a 10-ik ezredből” — szól az egyik. — „Nem a — szól a másik — az az én szomszédom a harmadik szakaszból, vörös hajáról ismerem meg.” — „Pogány egy ember volt — nem egyszer feküdtem meg miatta a derest, de most vége van. Az Isten nyugtassa meg. O szegény Miska! 15 esztendő szolgált s nem volt a nagy világon párja” stb. — Végre megtelik a sir; némelly halott kinyújtott karokkal fekszik, mintha czélozna s a ráhányt földből gyakran sokáig néz ki még egyegy láb vagy kéz. A temető másfél angol mérföld hosszában nyulik el a hegyoldalon.

— A temetés közben is megtörtént, hogy egyszerre csak egyet villámlik a muszka táborban s utána mindjárt bomba csap a temetéssel foglalkozók közé. Az illy barbárság hozza azután legnagyobb dühbe az egyesült sereg katonáit.

Mi az író?

Mi könyvirók, kik nemes czélunkra már anyánk méhében elválasztattunk, úgy vagyunk alkotva a természettől, hogy bennünk az elme soha nyugságot nem talál, hanem valami szellemi tárgyon csügni s azzal szüntelen foglalkozni kényszerül. A római költésszel:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.

(Isten van bennünk, s ösztönzésére hevülünk.)

fejuink méhkasként zsi bong éjjel nappal; és rajokat ereszt, rajokat költ télen nyáron. Ujjaink örökké írásra állnak; mert a gondolatok és eszmék társulata hullámozó özönként tolja fel magát bensőnkben, és vágy műveket teremteni; — mellyekkel viszont úgy van sorsunk, mint a hegyes tartományokban utazóké, kik áthaladván a szemeik előtt álló hegyet, ismét más ujat látnak utjokban emelkedni. Élet-elemünk, mellybe lassanként besülyedtünk, az ideális világ, és ennek nincsen vége sem határa. Földön élven szellemekkel van mindég dolgunk. Kedvencz tárgyunkba lelkünkkel bemerülve, gyakran elfeledkezünk a testről, mint ama szentiró János beszéli dicső főnökéről (IV, 31.) hogy azt egykor ő emlékeztette a testről is gondoskodni, így kérvén őt: „Mester! egyél.”

Ugy is látszik, mintha mi nem e világiak, vagy csak nem e holdalatti világba valók, vagy csak megannyi exotikus plánták volnánk a közönséges kerti növények közepettén. Minket nem ismer a világ. Írók csak író társ bírálhat meg és becsülhet méltólag: nem avatott képtelen erre. Mert egy az, hogy számunk nagyon kevés. Kivált a vidéki író, ritka mint a fehér holló; csak úgy merül fel imitt amott, mint oceanban a kis zöld szigetek. Más az, hogy egész életmodorunk és gazdálkodásunk — az az: nem-gazdálkodásunk és a világ közbálványának, a gazdagságnak apostoli resignálása s megvetése, — eltér a mindennapi emberekétől; mellyért ők minket, mint különczöket lenéznek, bennünk megbotránkoznak, sőt kigunyolnak. Aztán: a nagy közönségnek fogalma sincsen a felől, hogy mennyi sok fáradtságba kerül, írói magasságra felvergődni és valami szép művet kiállítani a világ elé, kerek és csinos stíllel.

De engedelmet! — tán hibázom, és a dolog még sem így áll. Tudják becsülni az írókat azok is, kik műveiket keresik, házaikhoz beszerzik, szellemi multságban gyönyörködnek és az olvasásban élvezetet találnak. Ezek száma azonban hazánk széles határiban vajmi csekély! Lehetne több is, kellene is lenni többnek. Lám, mi ő nekik dolgozunk olly szivesen, rongáljuk testünket az ülő étellel, szemeinket az éji lámpa világánál. Nálunk a lélek a test rovására él, és mig a lélek gyarapodik, a test viszont soványul és fogyatkozik. Hasonlitunk e részben a szövétnekhez, melly meggyújtván, nem önmagának hanem másoknak világol és szolgálatában elfogydogál. Hasonlitunk a selyemhernyókhöz, mellyek mások használatára fordítandó selyemszálakkal önmagukat befonják és abban lelik halálukat.

Hogy pedig írói működésünk nem hiábavaló, és mind szellemi mind anyagi hasznot hajt a polgári társaságra: azt hinnünk kell, bár testi szemeinkkel mindenütt nem láthatjuk. Mi ápoljuk a *szellemvilágban hitet*, melly világ az anyagiba minden lépten nyomon belé nyulik. Mi kezeljük a lánczot, melly a földet menyinyel kapcsolatban tartja; és mi vagyunk itt e földön az erkölcsnek, felvilágosodásnak és igazságnak, szóval: az Isten országának terjesztői. Következéleg az írók láthatlan hatalmas tényezők az életben; és igaz ama tudományt becsülő reális nemzetnek, az angolnak közmondása: „*The knowledge is power*,” a tudomány nagy hatalom! Azért az írók minden civilizált népeknél különböztetett tiszteletben tartatnak; sőt a népek műveltségi fokának csilhatlan mutatója az, hogy íróit és azon árukat, mellyeket ők nyújtanak, millyen mértékben becsüli. Hát a hasznos időtöltést és multságot, mellyet az olvasmányok szereznek, nem íróknak kell-e köszönnünk? Ez olly nemes élvezet, melly minden mást fölülhalad, emberhez legillőbb; és a melly szegény s gazdag, közpolgár és herczeg, férfiak s nők előtt egyaránt kedves.

De íróvá lenni, — akarom mondani, *írói pályán jelességre jutni*, erős feladat; és nem olly könnyű mint gondolnók. Hogy

azért olvasóink mindnyájan, hajlandók legyenek az írókat szeretettel bírálni, méltányolni, áruikat becsülni, vagy (ha tetszik) őket sajnálni; egyszersmind ezzel édes önmagukat is dicséretesen jellemezvén: azért ez egyszer és mindenkorra megkísértem rajzát adni annak, hogy könyvíró miképen lézen.

A melly ifju, — mert írói pályán nő csak kivétel és ritkaság, — a melly ifju (mondom) írónak született, e belső hivatását korán kezdi érezni és kitüntetni. Elméje mindent hamar felfog és elsajátít. Az iskolai formák sorompóitól nem menekülhetvén, azokon hol türve, hol türhetlenkedve átbujkál classisonként. De őt az iskolai tanok, könyvek és előadások ki nem elégítik, hanem azokon túl is tanulmányoz, a könyveket mohón kapja s csak úgy eszi, az iskolai tanok fölött élczeskedik, gondolkodik, különös kérdéseket támaszt, — mellyért ő némelly pedans tanárok előtt gyűlöletes lesz és azoktól gyakran üldöztetik is. Bár mi szakra adja magát, hogy kenyere legyen, magasan röpkedő lelke előtt titkon mindig az írói pálya lebeg, mint egy csábító tündér alak. Annak elérése végett az ő classicaí és az új europai főnyelveket betanulja. Ezen eszközöknél fogva átbuvárokodja a régi és új nemzeteknek szépirodalmi s komoly tudományi műveiket. Roppant feladatok ezek; és olly kemény diók, mellyek felharapásával megküzdni kedv és talentom kevés ifjuban terem meg. Szerencsétlenségére e buvárnak, ő czélt és véget sehol sem ér; mert minél többet tanulmányoz, annál inkább növekedik tudás-szomja, mellynek hevítését ő nem képes lecsillapítani soha. Folyvást könyveket forgat, könyvekkel mulat, bennök bányásmódra kincseket ás, minduntalan új meg új aknákra bukkanik; és még édes altában is a régi s élő világnak ünnepeit íróival társalog. De most immár jó előkészülettel meggazdagulva érezvén magát, ő is írni kezd nyomás alá; elsőbben fellépvén időszaki folyóiratok és hirlapok hasábjain, egyes cikkeivel, (s minő kéj, mikor nevét mint íróét legelőször kinyomva látja) — utóbb önállásu művekkel is; mellyeket vajmi könnyű elolvasni, de vajmi nehéz létre hozni. Irunk, törölünk, toldunk, igazítunk, megint törölünk. Tárgyunk képe velünk jár, velünk kél, velünk fekszik, velünk ébred, sőt a legszebb gondolatok éjjeli álmunkban szülemlenek. A kész művet pedig még aztán boszusan le is kell tisztáznunk vagy tisztáztatnunk, hogy a nyomdába felvételük. De itt van írónak a válságos pont, melly az írói pályán megmaradását vagy arról letérését elhatározza, — a szerint, mint az olvasó nagy közönségtől művei kedvesen vagy megvetőleg fogadtatnak. Mert sokan szeretnének lenni írók hiúságból és jó kedvökből; sok ifjut bánt az íróicsikland: de miután ő is próbáltak felhordani feketét fehérre és jó vizshangra nem találtak, megszegyenülve, elkedvetlenedve visszalépnek és az írói tollat elhajtják. Kiket pedig műveikkel a közönség tapssal fogad, azok ezáltal még inkább megerősödnek pályájokon, azzal holtig szerelembe esnek, abban találják legfőbb életörömüket; azért nem tiltanak sem fáradságot sem költségi áldozatot, és a szépművészetért s tudományért nekik a világnak minden kincse és aranya csak hitvány szemét, — a minthogy a magyar akademia gyűléseiben sokszor olvastatnak fel olly értekezések, mellyek sok száz meg száz pftnyi költséges utazások és vizsgálásoknak megbecsülhetlen eredményei. A szellemek szerelme ez, uraim; melly ha egyszer lángra lobbant, ég az író kebelében örök tüzzel, és csak az életfáklyával aluszik ki. — Az írói tökélynek végre felteszi koronáját az utazás.

„Ennyi lelki testi fáradság és resignálás után pedig (ha tisztelt olvasóm kérdené) magyar íróra mi jutalom vár; avagy mi haszon ösztönzi őt ilyen önfeláldozásra?“ Felelem: parányi haszon, t. i. külföldi írókhoz képest. Mert az a vékony tisztelet-díj, mellyet nyomdászok vagy könyvárusok adnak, írói pályára ugyan senkit nem ingerel; az a papír-vesztéget és időmulasztást is alig pótolván ki. Valódi író ír saját kárával is, ir önzés nélkül, ir fél szemmel is, mert kényszerül írni, és nem írnia lehetetlen. Csak meg kell őszintén vallani, — benne az irás szenvedély és valami exaltált kór-állapotja a léleknek; — körülbelül olly nemű, minő némelly tengeri csigák finom testében ama keménység, melly a drága gyöngyöt adja. Pedig holtig tartó szenvedély ez, mellyet a magasuló életkor nem hagy lankasztani, hanem még inkább hevíteni látszik. Tisztelettel üdvözlöm

Fáy András, — és baráti örömmel köszöntöm Bárány Boldissár iskolatársamat a távolban: kikkel, mint tisztos ősz fejekkel még e hanyatló évben is találkozom. — De hát mi az írónak jutalma Magyarhonban? A hasonlíthatlan nagy német költész Schiller egy remek versdarabjában az író, s névszerint a költészt úgy rajzolja, hogy midőn egykor Jupiter a földi javakat a halandók között kiosztotta, és erre minden földpolgárt meghívott: a költész, ekkor is írásban elmerülve, későn járt, és a földi javakból nem jutott neki semmi, — ki levén már osztva minden. Jupiter megsajnálta szegény fejét, és kárpótlékul adta neki a — — — mennyországot. És most hát megmondom t. olvasómnak, mi a magyar írónak jutalma: ugymint a kivívott szép hirnév és becsület a kedves nemzet előtt életében, — és a classicaí görög halhatlanság holta után.

Edvi Illés Pál.

A papírpénz eredetéről. *)

Velencei Marcó Polo, hires utazó volt az első, ki bennünket europaiakat a papírpénz lényegével megismertetett, — mint a mellyet a mongolok, azon korszakban China urai — használtak.

Persziába szinte a mongolok vitték azt be, hol *djaon* vagy *djav* név alatt lőn ismeretessé, — melly szó úgy látszik ezen chinai szótól: *tshao* származott, miután mind kettőnek ugyanazon egy értelme van, nevezetesen jelent: *érczhányt*, továbbá *erőszakot*, is, mint szintén: *vagyonnak*, *birtoznak erőhatalmali elvételét*.

Azon körülmény, hogy a mongolok mind Chinában, mind Persziában illy papírpénzt használtak, némelly írókat azon gondolatra vezetett, mintha annak feltalálói egyedül a mongolok volnának; sőt a tudományos kutatásairól világszerte ösmert göttingai tudós, Schlötzer 1797-ben kiadott munkájában **) a papírpénz feltalálójának kizárólag a mongolokat említi. Azonban e tudós önként eláll e nagyon is merész állítmányától, ha olvassa Ganbil atya „Histoire de Tschin-ghis-chán“ című könyvét. Ezen történeti iratokban ugyanis a régi papírpénz készítése módjáról értekezik egy cikk, melly a *Sung*-ág uralkodása alatt (melly pedig még a mongolok uralma előtti) közforgalomban volt, — s említés tételik hasonlóan bizonyos nemű újabb utalványokról, mellyek 1264-ben *Kia-szűtao* miniszter által a régiebbek helyébe bocsátattak ki.

A legrégebb pénzügyi tervezetek a chinai miniszterek által gondoltattak ki, hogy az állam felette nagy kiadásait képesek legyenek fedezni. Történt ez a *Hán* nagy ágboli császár *U-ti* uralkodása alatt, a keresztényen számítás kezdete előtt 119 évvel. Ez időben jött létre Chinában az ugynevezett *phi-pi* vagy *bőr-becs*. Bizonyos fehér szarvasok bőrei voltak ezek, mellyek a császári palota belső kertjében tápláltattak. Alakra nézve négyszegletűek, — festményekkel s drága himzésekkel ékítették voltak, s nagyságuk egy chinai négyzett lábát tett. Minden herczeg, vagy országnagy, sőt még a császári család tagjai is, ha a császárnak udvarolni óhajtottak, vagy a császári család benső ünnepéyeire meghívtattak, vagy a palota asztalainál számukra hely jelöltetett ki, — köteleztettek illy bőrt venni, hogy azzal arcukat, az *ég gyermekei* megjelenésekor elfödhesék. A császári palota minisztere egy illy *phi-pi* árát 40 ezer dénárta határozta, melly körülbelül 300 db huszas értékével egyenlő. A palotában gyakran még drágábban is adtak el illy bőrokr, — még ninc adat, hogy a köznép ércz-pénz helyett elfogadta volna.

Ma-tuan-lin állítja, hogy a *ta-nie* évtől kezdve (605—617 Kr. u.) a *Sui* uralkodó ág elenyészéig, tehát az általános chinai zavarig, — és nevezetesen midőn e zavarok tetőpontjukat elérték, — mindennemű tárgyak: apró kerek vas; ruha, sőt még raggatott papirdarabkák is használtattak készpénz helyett.

Hian-tsung császár uralkodása kezdetével (807 év körül) az ércz-pénz annyira megritkult, hogy a kormány kényszerültnek érzé magát egy szigorú paranacs kiadására, melly által ujonnan megtiltatott bármi nemű eszközöknek is érczből készítése. Maga a császár a fővárosba érkezett kereskedőket és különösen a gazdag családokat, minden ércz készleteiknek s pénzüknék a nyilvános pénztárban letéteményezésére kényszerítette. Hogy pedig üzérkedésük ez által akadályozva ne legyen, bizonyos utalványokat kaptak, — mellyek azután mindenütt elfogadtattak s *fey-tsián* vagy *repülő pénznek* nevezettek. Azonban alig folyt le 3 év, — már a fővárosban maga a kormány volt kénytelen e papirokat a forgalomból kivenni.

Thai-tsu, a *Sung* dynastiának alapítója, megengedte a kereskedőknek, hogy ezüst értékeiket, sőt árucikkeiket is különböző császári kincstárakba letehesék s letéteményeikről mindenkor papirszelvényeket kaptak, nevezvén azt: *pian-tsián*, vagy *alkalmas-pénznek*. Ezek a legnagyobb forgalomnak örvendettek mindenütt s Kr. után 997-ben ezen pa-

*) Klaproth Gyula emlékirataiból.

**) Schlötzer: Kritisch-historische Nebenstunden. 159 & t. II.

tes magyar püspöki városról Veszprém megyében, *Ranolder* János veszprémi püspök s magyar királyné cancellárja — „*Gizella*“ czimű művében egy népröge után közli elnevezését. Bonfinius, ki elégséges tudomány nélkül is, minden város és vár nevét magyarázni szerette, Weszprém nevét Weissbrunn német szóból eredeztette, anélkül hogy a magyar valaha „Fehér kútvárnak“ nevezte volna. Gyarmaty Sándor, követője, kinek tetszett a szó-gyanítás, azt is kikereste, hogy Weszprém a livóniai nyelvben „Weiszbrunn“ jelent. Ezen szószármaztatás Horvát István által olly haszontalannak tartatott, mint a magyar Veszprém, vagy Vesz-el-prémről álmodozás. E végből, hogy megmutassa igaz elneveztetését s ezt megőriztesse, Veszprém vára nevével tudományosan értekezett, és azt veszprémi káptalan nagyérdemű tagjainak ajánlá tiszteletjeléül. Szerinte Veszprém nevét valóságos kereszt névtől, Boleszlauz lengyel királynak Beszprém nevű fiától nyerte, kinek Judit, Geyza vezér leánya, és Sz. István testvére volt édes anyja, ez üldöztetvén atyjától, s testvérétől, mind addig Magyarországra tartózkodott, míg szent István közbenjárására, Konrád német császár lengyel királlyá nem tette. Veszprém vára Sz. László király 1082-iki hiteles levelében három ízben találatik Beszprém formában. A köznép maig is úgy mondogatja Beszprém. E mellett maradjunk tehát, őrizzék e nevezetet híven a veszprémi káptalan nagyérdemű tagjai.

Róka János hazánkfa véleménye szerint Veszprém vár Nagy Károly alatt Orcabu nevet viselt, utóbb Hezilo vezér birtokába jött s Hezilburgnak hívatott.

Mások Vespronius romai császártól kölcsönzik nevét, mint Sopronét Sempronistól. — (Tudományos gyűjtemény 1821 III. kötet 7.)

Z. *Zemplén*. Megye, város, vár. A mezőváros Bodrog jobb partján esik, Ujhelyhez keletre 2 orányira. Régi vára, mellyről a vármegye nevezetét vette elpusztult. 1632. Drugeth János zempléni főispánságba utolsó igtattatta még ezen várba be magát. A megyének termékeny szántóföldjei, sok híres szőlőhegye, jó rétjei vannak. Asztali bora és apró szénája nevezetes. Sertésvásárai híresek. (F. G. Sz.)

Szirmay szerint a megye és mezőváros szinte Károly király által 1331. Druget Miklósnak adományozott vártól kapta nevét, melly vár későbbben majd Telekesy Imre által foglaltatott el, majd g. Csáky és Van-Dernath nemzetségekre szállott. De a vár hogy honét kapta eredetileg nevét, így fejt meg: Zemplén vár építői szlávok voltak, kik minthogy építkezésüket aik (plena) földön (zem) tették meg — tótul mondva ki Zem-planá-n, innen „Zemplana“ „Zemplum“ majd jobb kijtés és magyar hangzat kedvéért Zemplén nevet kapta.

Z. — utolsó betűje lévén az A. B. C-nek megállítom tollamat. Berekesztem a helynevek magyarázását. Átnézem a mit irtam. Látom csekélység! De hiszen egy sor A. B. C-be nem is lehet sokat előadni. A mennyire lehetett, annyira terjeszkedtem ki benne, mindenből kicsit kellett adnom. Egy pár megye, város, vár, folyó, hegy, rom, lyuk, forrás, kut, sziget, hegyfok, a változatosság kedvéért mégis fordul elő benne. A nagy Magyarország helyeiből ennyicskét előadni igaz, semmi érdem, de így kell kezdeni, kicsiből lesz nagy. Jelen A. B. C. ismeret tudom csak azok előtt lesz kedves, kik mint fiatalok vágyteljesen, most kezdik megismerni honukat, a kedves Magyarhazát — miként én! — Ennek titkai, története, rejtelmével most barátkoznak meg — miként én, — és kifogyhatlanok velem együtt az irántai szeretetben; öregebbek tul lehetnek ezen, így e lap olvasói közül is sokan többet kívánának már a helynév-magyarázásból mint pusztá A. b. oét, könyvet szeretnének már belőle látni azt is dus tartalmat, melly kielégítse vágyukat. Adja az ég, hogy mielőbb olvassunk egy illyet! Azoknak, kik az írói pályán haladnak, ha e kedélyes és tanulságos gyűjtemény öszveszedésében öszvetett vállakkal fáradoznának, — nem sok idő kellene a nagy banya kiaknázására, és ha kellene is, nem lenne benne rideg a kutatás. Eddig, mint kezdetben említém, sokan fáradoztak e tárgyban, sokan kiadták tudományukat, mások rejtkebe zárták ön gyönyörükre — így lön tökéletlen eddig a magyarázat. Irány nem volt! Ha a hazában volt egy időszakban 100 buvár, az mind különö kutatott, különrakta zsebére a kincset, és minthogy sokan a buvárok közül egy természettel birtak, egy-nemü kincset szedtek, lett aztán sok gyűjtemény, de nem bönemü, így ha ezeket előszednék, napvilágra bocsátanánk, meglátnók, hogy A. azt szedte a mit B. és B a mit C, hasonlón C, azt mit D, egy két vakarás vagy toldás különbséggel! Mennyi időt pazaroltak ezek el! Igaz ön gyönyörükre tették, de ha egy iránylap tudósította volna őket, hogy evel hagyjatok fel, ez már megvan, hanem innét kezdje, a ki akarja közületek a tárgyat folytatni, úgy hiszem többre mentünk volna, de maig is így gyűjtenek sokan! És talán ez úgy lesz mindig, míg az irodalom nagyobb pártfogást nem kap, míg kiki eszméit, gyűjteményeit elrakni kénytelen lesz, a rideg pártfogolások miatt. Legyen tehát mielőbb minden szakra több figyelem, legyen mielőbb sok irodalom pártfogó. Adja kiki elő esméretét nyilván, és az eszméteket pártoljuk egész erővel!

Ezt ohajtvá! Végszólul köszönetemet e lap szerkesztőjének értekezésem szives közléseért!

ifj E. S.

Az örökmozgony.

Ez is észvilágunkhoz tartozik. Nem egy ege van szellemünknek. A köznépiség' délibábján felülött magas elmék szinte hívők, és nem hívők: de csak „Tentanda via est. En, bár nem avatott, gondoltam valamit; ha többeskrét érne, mint a al Postolle' villám fogója — szalmacsutakkal. Népszerű: csak röviden ábrázolom. Készítették egy kerék, fából, nagy mint a vizimalomnál, két ölnyi felézőkü (diameter) ászkon, tengelyen éllel tetőcsúcsos (verticalis) lapban fordulható; zömök agyát környezi vastag, vasazott fakarika, valami kétláb átmérőű. Küllök helyett belé fészkeltek egyik véggel a fakarikán körül, egymás után vagy mellett is hogy férjenek, jól megdütve rézsunt, más véggel a nagy karimát érve 10—12 karaj, azaz: kemény falapoczkából (deszka) jól öszverótt, keresztül néhány 10—12 hüvelyk üregű, vassal bélelt, hosszú jó széles, körkör idomu, de két végén tömpe szögletre kajszuló karikacső; mindenikébe záratik egyegy azt majdnem betelő, *velebiró* vasgömb. És ezek a gép életerei. Két kerék is lehet azon agyon. Megeresztetvén kerekünk, a vasgömbök, a görbe csőn, mint lejteken (planum inclinatum) egyik oldalon, péld. jobbról, a nagy karima felé ki, majd más oldalon, alólról a függönyön (perpendicularium) túl felfordulván, a nagy karima felől kanyarodva (messzebb az ászoktól) befelé görgenek az agyhoz: tehát amott nagyobb sulylyal, a kereket befelé nyomják, — itt feleeresztik: azaz forgatják; felül, a kis karikán fel kerülvén a gömbök, ismét jobbra kigördülnek, untalan egymás után: így a kerék örökké mozoghat. — Okait a moztanból, s közéletből is érthetni: közértelmű, s magvaig átlátszó. Kémelet hiányzik; tőlem ki nem telhetvén, ezt egy lelkes valaki, reménylem, kipótolandja. Majd ez határozná meg jobban a mértéket, és idomot. Nálam csupán képzeletben termett még 1847. utóján, egy álmatlan éjemen gondoltam. Irtam iránta s elveszett: azóta csendesen vártam. Zamboni tudós. örök mozgonya, kis ingával, vilanyoszlop közt valamint az enyém, e század elején, — három delejjel (magnes) mellyet pataki fiatal tanuló koromban, tréfából gondoltam — (l. Varga Márton a Gyönyör. Term. tud.) nem erőműnek valók. Ezen új képzetem, ha sikerülne talán, — életbeható, nem egy morganaí tünemény. Emberi nemünk jobbjai, ti dicsők! méltassátok némes figyelmetökre. Válgék legalább serkentőül. Idvezlet minden jóakaratunak! Vagyok Tiszabodrog közt. Nagy Giresben, december 2-dik napj. 1854. *)

Szabarmy Imre h. v. k. lelkész.

Ipar, gazdaszat.

— *Magyarország bortermesztése.* Hogy Magyarország a bortermő országok között első rangu helyet foglal el, tudja minden iskolás gyermek, de azt még sokan nem sejtik, hogy sokkal magasabb polczra emelkedhetnék. Van egy bora, mellyet a „borok királyának“ neveznek világszerre t. i. a *tokaji* s el van ismerve, hogy jóságra nézve ezt nem múlja felül egy ismeretes bor sem, de többi borainknál — pedig mennyi van! — még mindig nagyobbra becsülik a francia borokat, a világ vásarán. Mind ennek oka pedig nem a föld vagy égaljban, hanem a mi szőlőmivelésünkben, borkezelésünkben fekszik, mellynek még igen sokat kell tökéletesedni, ha dicsérettel akarjuk kiállani a versenyt. Nem egy bölcs tanácsot és utmutatást olvastunk már e részben a jeles „*Gazdasági Lapokban*“, mellyeket ajánlunk is szőlőgazdáink komoly figyelmébe. A jólét egyik hatalmas forrása a magyar emberre nézve szőlőhegyeiben fekszik, s esztelenség volna, e forrást bedugdosni. Haladás már is mutatkozik s a külföldi nagy iparműtárlatok Londonban és Münchenben mind jobban ismertették meg borainkat s emelték hitelüket; sok jót várhatni e részben a jövő évi párisi iparműtárlattól is. De ez csak új ösztön arra, hogy minden áron azon iparkodjunk, nehogy rosszabbak legyünk a hírnöknél. Mert nézzük csak közelebbről a dolgot. A leghatalmasabb bortermő ország Európában kétségkívül Franciaország. Vajjon többet termeszte-e ez, mint Magyarország? Nem biz az, hanem többet hoz forgalomba, több bort juttat a kereskedésbe. Világosan mutatják ezt a statistikai számok. Franciaország területe 9617 négyezög mérföld, lakosainak száma 36 millió, évenkénti bortermesztése 40 millió akó. Magyarország területe (a magyar koronaországokkal együtt) 6100 négyezög mérföld, lakosainak száma 15 millió, s mégis közel 30 millió akó bortermévenként. Ezek az arányok eléggé kedvezők, s ezek szerint elég bor jutna a kereskedésre is, de mikor mi a termés nagy részét itthon szoktuk elkölteni magunk, gondolván, hadd nyeljen száraz kortyokat, a kinek nincs. Franciaországban 36 millió emberre csak 40 millió akó jat,

*) Legalább rajában szeretnék bemutatni e találmányt, hogy kivihetősége kitűnjék: különösen fenn kell akadnunk azon a körülményen, hogy a tisztelt feltaláló szerint az egyszer a nagy körhöz kigördült golyók ismét vissza gördüljenek a kerék agyhoz: ez úgy hiszik azáltal kétségeessé válik, hogy a kerék mozgása által központfutó (centrifugal) erő fejjik ki, melly a golyókat a mozgás ideje alatt mindig a legszélsőbb pont elfoglalására kényeztetni?

s mégis a francia bor bejárja az egész világot; Magyarországon 15 millió emberre jut 30 millió akó, tehát csaknem még egyszer annyi, mint a francziáknál, s mi alig eresztünk át a határon egy keveset hirmondónak. Olyan formán teszünk, mint az egyszeri marmarosi vig czimborák tettek *Petőfivel*. Tudva levő dolog, hogy ezen kedves költőnk, nagy szomjúságában egyszer egy verset talált írni, mellynek ez volt a vége:

„Mért nem tesz az Isten most csodát?

Változtatná borrá a Tiszát,

Hadd lehetnék én meg a Duna,

Hogy a Tisza belém omlana?“

A marmarosi szomjuhozók elolvastván e sorokat, nagyon megilletődtek, s rögtön levelet irtak a költőnek Pestre, mellyben kimondták: „De biz édes barátom, akkor hiában volnál te a Duna, mert akkor mi a Tiszát itt fogjuk, s ki nem eresztjük Mármarosból!“ Petőfi nagyot mosolygott s gondolható magában: hiában fogdossátok ti azt, drága barátim, megy az, ha egyszer megindult, ha tetszik, ha nem, ha szomjuztok, ha nem. Így leszünk a borkereskedéssel is. — Franciaországon kívül Spanyol- és Olaszország természet nagy mennyiségű bort; az első mintegy 8 millió akót. Olaszország, bár égalja igen kedvező, de a hanyag művelésnél fogva, sem mennyiségre, sem minőségre nézve nem elégit ki. Borainak csak régi dicsősége maradt fenn s újabb időkben már Magyarország is tulszárnyalta. Már azon figyelem is, mellyet boraink iránt egy idő óta a külföldi hírlapok tanusítanak, hol gyakran találkozhatunk kimerítő s kedvező ismertetésekkel, mutatja, hogy borkereskedésünknek nagy jövője van, ha hogy itthon az ipar, szorgalom és értelmesség cserben nem hagyja.

Egyveleg.

— *Andersson*, svéd természettudós, ugyanaz, kinek érdekes és tanulságos „Utazását a föld körül“ dr. Hegedüs közléseiből ismerik olvasóink, jelenleg Dél-Afrika belsejében tesz fölfedezési utazást. Ide 1851. indult meg s azóta folyvást küldi a külföldi földirati társaságoknak fontos tudósításait olly helyekről, hol még előtte európai ember nem járt. Egy folyó évi májusban irt levelében említi többi között, hogy nagyon beletanult a vadászatba is. Saját kezüleg 39 szarvorrut (rhinoceros) s 8 elefántot lőtt le. Egy sebesült fejrhrinoceros rárohant s úgy összetaposta s tépte, hogy kisérői már elveszettnek hitték; két hétig nem birta egy tagját sem, de lassanként ismét magához tért. Mászor egy elefánt ormánya alá került, de közbámulatra épkezláb szabadult meg; ismét más alkalommal egy sebesült vízi lóval gyült meg a baja. A vízi ló feldöntötte a vadászok csónakját, az emberek mind megszabadultak, de *Andersson* holmije mind a vízben találta sirját. Végre a derék tudós azt írja, hogy most ismét friss erőben érzi magát s ismét nagyobb utra készül, mihelyt — pénze lesz. — Tehát Afrikában sincs pénz.

— *Keleti nyelvek*. A Feketetenger partjain folyó háboru ismét az ott lakó népek nyelveire vonja a külföldi tudósok figyelmét. Egy része a török nyelvvel kezd erősen foglalkozni, másik a még kevésbé ismert távolabb népcsaládok nyelvei között iparkodik eligazodni, a mi nem csekély feladat ott, hol irodalom nincs. A Kaukaszus hegyei közt 70 külön nyelvvidom van, (s ez egyik oka, hogy ezen hegyi népek a muszka elleni harczaikban nem tudnak olly erősen összeforrni, mint kellene); legnevezetesebb a *cserek*, *cssecsenczek* és *lezghiek* nyelve, de még ezekre nézve is olly homályban vannak a nyelvtudósok, a melly beillik sötétségnek is. Mire fáklyát gyujtanak, majd talán a magyar nyelv is meglátja végre köztök valami hugát vagy nényét, a mi után már olly régen eped európai árvaságában.

Gőzágyu. A gőzágyu feltalálója, *Perkins*, késznek nyilatkozott egy olly ágyut készíteni az angol kormány számára, mellyből 20 mázsányi golyókat fog lehetni 5 angol (több mint egy magyar) mérföldnyi távolságra löni. Azt állítja hogy illy ágyuval, melly egy e célra külön építendő hajóra volna alkalmazandó, elpusztítja Szebasztopot, a nélkül, hogy a támadók csak egy embert is veszítenének.

Nemzeti színészet.

DECEMBER. I. *Első László és kora*. A régen óhajtott mű végre szinpadra került. Főlösképpen volna akár a költő munkáját, akár annak személyesítőit magasztalnunk; a dicséret java itt most közönségünket illeti. Rég láttunk drámát bérletszünetben adva, színházat telve drámai előadással és közönséget olly kegyeletes figyelemmel, minővel e darabot elejétől végéig kísérte; ámbár az szinte fél tizenegyig tartott. A kiállítás nagyszerűségéért köszönetet kell szavaznunk az igazgatóságának és a rendezőségnek, melly e ritka nagy becsű művet kitüntető figyelme által még nagyobbá tenni törekedett.

II. *Farkas vendégszereplése*. E héten mutatta be magát ismeretes énekesünk *Farkas Károly* hosszas távolléte után szinpadunkon s aközönség részéről kedvezően fogadtatott, különösen magyar népdalai, mikkel Londonban is rendkívüli figyelmet gerjesztett, itt is általános tetszéshez jutottak. — *Némethy György* szerepléséről jövőre.

III. *Szabadkai színház* — folyó hó közepén fog megnyitani.

x* *Ö cs. k. Apostoli Felsége* 500 ftal méltóztatott segíteni a bécsi levesintézetet, mellyet a közjótékonyági egylet olly célból állította fel, hogy a legszegényebb néposztályt minden különbség nélkül legalább egy csésze jólkészített meleg levesben részesítse. Ez intézet akkor kapott lábra, midőn a kolera dühöngött, de a jószívű bécsiek meleg pártfogása mellett nem szünt meg a kolerával, sőt napról napra gyarapszik. — Vajha Budapesten is felkarolná például a nemes vállaltairól hosszú évek során ismeretes jótékony nő-egylet, ezen egyszerü, de nagyon szükséges felebaráti intézet ügyét.

— *Török szilva*. Mult hónapban egy főrangu magyar asszonyosság Kelet-Indiából egy egész palma-szilva ágat kapott, s azt, mint érdekes természettudományi látványt, nemzeti muzeumunknak a közönség általi megtekintést végett átengedé. E napokban a tudós társaság ülésében *Kubinyi Ágoston*, a nemzeti muzeum igazgatója, előadást tartott a datolya-pálma (szilva-pálma, török szilva) felől. A maga országában ezen fa a legjótékonyabb növény, gyümölcse táplálékul szolgál, fájából házat építenek, leveleiből bakancsot csinálnak, héjából tányérokat, levélszáraiból kötelet, nedvéből szeszes italt, gyümölcséből az arabok mézet sajtolnak s magvait liszté örölik tevék számára, vagy pedig megpörkölve kávé gyanánt használják. Hogy a pálmák egykor Európában is diszlettek, bebizonyítja egy kővé vált pálmafa darabbal, melly a csehországi kőszénbányákban találtatott.

x* *Zala és Veszprém megyékből* örvendetes hírek terjednek a felkarolt népnevelés érdekében, mellyek a vasárnapi iskolákra is kihatnak. A mennyire örvendünk ezen valóban kedves hírek, szintolly természetesen találjuk, hogy *Deák Ferencz* szülőföldén s vidékén könnyen átlássa mindenki, milly becses dolog értelmes okos embernek lenni; az pedig tudni való, hogy nem a libák s borjúk mellett, sem a kuczkóban vagy utcán, hanem az oskolában szerezhetni meg a kellő tudományt, ha t. i. arra való értelmes tanító áll annak élén, a kiket meg kell becsülni s illően jutalmazni fáradozásukat, ha azt akarjuk hogy gyermekeinket jó kedvvel és nyugodt meglegedett lélekkel oktassák, mert a nyugodt lelki állapot s vidám kedély vajmi szükséges két kereke az oktatói hivatalnak, a mellyek lehetetlen hogy ne csikorogjanak ollyan tanítóknál, kiknekha megvan is mindennapi száraz kenyerek, de a husos ételektől tartózkodás — valláskülönbség nélkül — olly általános szokás náluk, hogy egy esztendőn át talán 5—6 évi nagybőjtöt is leszolgáljanak; e felett ütött kopott ruhában, foltozott csizmában járnak; ha pedig mindnyájok gyermekét összevennők, aligha nem lennénk közöttük több meztelábast, mint ollyakat, kik elvannak látva illő lábbelivel. A Balaton vidéken ugy látszik, komoly szándék keletkezett, e csüggesztő állapotot is segíteni. Adja Isten hogy minél előbb ne csak onnan, de széles e hazából vegyük és terjeszthessük hírét a néptanítók javult sorsának.

x* *Vidacs István* iparos hazánkfa ujonnan épült gépgyára, mellyről már említést tettünk, jóformán egészen elkészült, s körülbelül egy hét mulva, gőzgepe is kész lesz, melly egy liszt, s egy gubacs malmot hajtand egyéb kötelességei mellett. A ki a Kétnyulutzába vetődik, ha nem nézne is a czim után, könnyen rá ismerhet az új gyárra, a szorgalmas kalapács csörömpölés, fűrés, reszelő, s istentudja hány féle szerszám ugyanannyiféle zugóbugó zajáról. Ha egészen kész lesz ezen, magyar gazdáinkat napról napra czélszerűbb és jelesebb gazdasági eszközökkel s gépekkel ellátó teljes virágzásnak indult intézet, még vissza térünk bővebb ismertetésére. Annyival kíváncsiabbak vagyunk *Vidacs* gőzmalmára, mert bizonyos kutfő után mondhatjuk, hogy azon malom, mellyet mult ősön *Bánáiban* állította fel, olly szép lisztet öröl, hogy hozzá foghatót sem *Temesvárott*, sem *Beckerekén* nem képesek előállítani. Ezen gőzmalom fűtése *szalmával* történik, és hasonlóképen *Vidacs* praktikus esze jött legelőször azon gondolatra, hogyan kell a *szalmatüzet* folytonos szolgálatra tetemes haszonnal alkalmazni.

x* A pestvárosi mesterinasok derék fiúk. Van t. i. itt egy városi vasárnapi rajziskola, mellybe többnyire kézműves inasok járnak tanulni, s ugy megszorodott számuk, hogy nem férnek be az iskolába, s e bajon ugy segített ideiglenesen az illető előjáróság, a *Pesti Napló* szerint, hogy feloszták a sok tanulót a tanítók között, s ezentúl csak minden harmad vasárnap részesülhetnek felváltva azon oktatásban, mellyre vasárnaponként olly nagy számmal összesereglettek. Lehetetlen, hogy ez sokáig maradjon; mert jól tudják azt Pesten is, másutt is, hogy az ifjúságban felbredt tanulási vágyat minden áron előmozdítani kell, lankasztani nem szabad.

x* *Sopronban* nov. 29-én viradóra egy polgárt megraboltak, 800 pft. készpénzig, ezenfölül váltókat s állampapírokat is vittek el a gonosztevők, kiknek nagyobb számmal kellett lenniök, hogy ezen erős zárrakkal, melyeket fel kelle törniök, olly gyorsan elbárhassanak a mint valóban megtörtént.

x* *A Ferenczsatorna* Bezdánig kiható meghosszabbításain egy olly jeles zsilip (*Schleusse*) készül, mellynek remek alkata már idegen földi építészek figyelmét is magára vonta, kik méltónak tarták e remek mű megtekintése miatt kissé lerándulni *Bácskába*.

A „Vasárnapi Ujság“ július—decemberi folyamából teljes számú példányokkal, postán küldve 1 ft. 30 krral, még folyvást szolgálhatunk.

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS

Vasárnapi Ujság

1855-dik esztendei első félevi folyamára.

(Minden lapban legalább egy szép fametszés!)

Isten kegyelméből végére jár az esztendő, mellynek elején lapjaink első számát megindítottuk s mi ezennel **uj félevi folyamra** hívjuk fel tisztelt olvasóinkat,

Lapjaink eddigi folyama mennyire elégité ki a tisztelt közönséget, annak megítélése nem minket illet; de annyit jó lélekkel szabad elmondanunk: hogy a mit ígértünk az év elején, azt az év folytán megtartottuk.

Lapjaink ez évi folyama legkedveltebb íróink által olly olvasmányokkal láttatott el, mellyek a tisztelt közönség tetszését megnyerni nagy részben szerencsések voltak. Érdekes *elbeszélések*, költői becsü *versezetek*, a legnevezetesebb *emberek életleírásai*, hazai és külföldi *tájékok rajzai*, *korszerű és szükséges értekezések*, *gazdasági czikkek*, *történeli munkák*, *népsajátóságok*, *természettudományi ismeretek*, *ujabbkori találmányok*, tanulságos és mulattató *egyvelegek*, *adomák és közérdekű napi események*, változatos összeállításban kerültek olvasóink elé. A szöveg folytán előkerülő **képek** is a legérdekesebbek közül lőnek kiválogatva s több azokból **köztiszteletű honfitársaink** (Teleki, Széchenyi, Arany, Deák) vagy érdekes *hazai tárgyak* képeit nyújtá olvasóinknak a leggondosabb kidolgozásban.

A mit jelen felhívásunkban ígérünk, az e néhány szóval elmondható:

„Mindenből, a mi lapjainkban jó és helyeselhető volt, jövőre még többet fogunk adni.“

Ugyanis:

I. *Hirdetményeinket egy külön fél ívre* fogjuk nyomtatni a **Tárogató** apróbb czikkeivel együtt s az *egész ívrnyi* lap csupán az érdekes, önálló és változatos beltartalom számára lesz feltartva, s e szerint a lap *hetenként fél ívvel szaporittatik*.

II. A főczikkeket ezentúl is ismeretes munkatársaink irandják, s az uj évfolyamot rendes munkatársunk

JÓKAI MÓR

egy nagyobb szerü elbeszélésével: **az akhtiári fogolylyal (Sebastopol ostromából)** kezdendjük meg.

III. Gondunk leend rá, hogy a legérdekesebb eseményeket, mellyek lapjaink körébe tartoznak, minél előbb közölhessük.

IV. Hazai érdekű képeinket szaporítani fogjuk s e czélra saját képmetsző-intézetünk működik.

És mind ez ismeretterjesztő és mulattató műveknek, mellyek együtt **harminczkilencz** ívet fognak kitenni, ára nem leend több **félelvre 1 forint 30 krajczárnál helyben**, mellyet *vidékre a postai szétküldés* 30 krajczárral feljebb emel, **2 pengő forintra**, úgy, hogy postán küldve sem kerül *egy egész héti olvasmány* többé **4 1/2 krajczárnál**.

A mennyit aligha van Magyarországon nemesen gondolkozó ember, a ki lelki élvezetre ki ne adhatna.

Reméljük, hogy a régi példabeszédet, melly szerint a mi olcsó, az nem jó, e vállalatunk által sikerülend némileg megczáfolhatni s teljes bizalommal ajánljuk azt *eddigi nagy pártfogónk a magyar olvasó közönség* további becses figyelmébe.

Az előfizetési díj e czim alatt: „*A Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalának*“ bérmentve küldendő, hol a t. közönség tetszése szerint az előfizetés **egész évre is 3 fttal helyben és 4 fttal postai küldéssel** fogadtatik el.

 A kik egész évre előfizetnek, egy nagyobb szerü historiai művet fognak postán megküldve kapni, melly az ujjabb világháboru eseményeit fogja előadni, hat rendbeli kétkét íves füzetekben, mellyeket mi tisztelt előfizetőinknek két hónapos időközben küldendünk meg.

Tíz előfizetett példányra egy ingyenpéldány bérmentve küldetik.

Landerer és Heckenast,

kiadók (Pesten, egyetemutca 4. sz. a.)

Pákh Albert,

felelős szerkesztő.

Megjelent, és minden könyvárusnál s nevezetesebb könyvkötőnél kaphatók :

VAS GEREBEN

NAGY NAPTÁRA

1855-ik évre.

MÁSODIK ÉVFOLYAM.

Legnagyobb 8r., 20 nyomott iv, egy csinos aczélmetszvényvel s közberakott írópapir-levelekkel.

Ára füzve 1 ft. p. p.

E naptárnak már megjelenése első esztendejében megszerzette a szerző népszerűsége az általános részvétet, mit már múlt évben is a szorgalommal szerkesztett tisztí névtár tetemesen előmozdított. Azt hisszük, hogy a szép-irodalmi szöveg tekintetében szerző ez idén is megfelelt a közvárákozásnak és népszerű nevének. A tisztitárra nézve pedig bátran elmerjük mondani, hogy az Galgóczi Károly által a lehető legnagyobb pontossággal, tökélyvel és könnyen átlátható világossággal van szerkesztve, s minden ez idén megjelent tisztitárak közt ezt főképp ajánlja az, hogy benne, az ez idén olly sok változásokon keresztül ment névjegyzék egész a nyomás előtti napokig pontos figyelemmel ki van javítva és egészítve, s dicekedés nélkül merjük azt ez idén valamennyi közt legtökéletesebbnek s tisztí közlekedésre leghasználhatóbbnak elmondani.

TARTALOM:

Kor- és egyházi jellemek 1855-ki közönséges esztendőre. Hónaptár. Házi orvos. Gazdászok. A tüdő-senyv elhárítása oltás által. A cukor-répa eltartása. Az olajpogácsák hasznáról a gazdaságban. Mindig friss vaj. Preysz új gyapjamosó szere. Vadászat. Lovászat. Természettan. A villányosság, mint világosság forrása. A villányosság és magnetismus melegítő hatásai. Két csúd vitéz. Nevezetes férfiak: Arthur Garret Cowley Wallesley Wellington herceg. Ira Aldridge. Moore Tamás. Penetházy. Három szín, freskokép. Irta Bernát Gáspár. Két fősvény. A magyarok történetkönyve. Kvártélyos huszár. Eredeti népszinmű dalokkal 3 szakaszban. Életregény pohározás közben. Novella, Eszther stb. szerzőjétől. A londoni zsebtolvajok. Egy alföldi város. A londoni rakhelyek (Doks). Az állatok természeti ösztöne s lakaik építése. A vízi ló. Dupuis-Delcort jégeső háritója. A tenger alatti távhírlő (telegraph). Természettan. Az ember- és állat-táplálkozás theoriája. Találmányok. Magyarországnak s hozzá való tartományainak emlékezetes dolgai. Mesék. Európai államok és uralkodók. Az orosz-török háboruban s vele egybekötöttségben levő vi-

szonyok közt szereplő egyének betűsorozati névjegyzéke. Osztrák birodalmi névtár. Magyarország katonai és polgári kormányja. Országos vallásügy s közoktatási névtár. Tanodaügyi tisztí névtár. Magyarországi helytartósági kerületek. Pestbudai közigazgatási kerület. Soproni közigazgatási kerület. Pósoni közigazgatási kerület. Kassai közigazgatási kerület. Nagy-váradai közigazgatási kerület. Országos pénzügyigazgatóság Budán. Cs. kir. álladalmi számvevőség Budán. Országos építészeti tisztikar. Pest város. Betüsori utmutató. Osztrák birodalmi katonai névtár. Az osztrák birodalomban forgalomban lévő pénznemek. Cs. kir. osztrák ezüst és részpenzverési táblázat. Az életben gyakrabban előforduló külföldi arany, ezüst s közforgalmi számoló pénzek értéke conventios ezüst forint értékre vive. Külföldi mértékek egybehasonlítása az osztrák birodalmi mértékekkel. Vasuti vonalak Magyarországon. Gőzhajózás. Személyvonat járása. Gőzhajói menetár. Alladalmi postaközlekedés. Közönséges vásárok Magyar- és Erdélyországban. Bélyegdíj. A közéletben legsűrűbben felmerülő bélyegdíjak.

GAZDASÁGI NAPTÁR

az 1855-dik közönséges évre.

Első évfolyam.

Szerkeszté **FÉNYES ELEK.**

Nagy 8-rét, 9 nyomott iv, közberakott írópapir-levelekkel. — Ára füzve 24 kr. p. p.

Fényes Elek köztiszteltben álló és ezen pályán is az 1844—1848-ig az 50—60 ezer példány kelendősséggel birt mezei naptárról, ugyancsak 1848-ban „Gazdatiszti naptár“ czim alatt legelőször megindított épen illy irányu vállalatról országszerte ismert neve azt hisszük, tökéletesen elégséges e naptár hitelének megalapítására, reméljük is, hogy a népszerű modorban szerkesztett gazdasági rész, a rövid országos tisztí névtári kivonat s a lehetőleg teljes s legújabbban kijavított gazdatiszti névtár a közigenyletet ki fogják elégíteni. De szolgáljon itt bővebb felvilágosításul az ide iktatott

TARTALOM:

Kor- és egyházi jellemek. Hónaptár, az év 12 hónapjai. A felséges uralkodó austriai ház. — **Gazdasági értekezések.** Fanevelés. Szőlőművelésünk és a borkereskedés. Cselédrendszer ajánlása. Időváltozati jegyzetek. Pesti gyümölcsnevelde és kertészeti intézet. Némely gazdasági könyvek ismertetése. Gazdasági gépek. A mezőgazdaságot érdeklő mozgalmak. — Alladalmi postaközlekedés. Vasuti közlekedés

Magyarországon. — Császári birodalmi ministerek. Cs. k. legfőbb rendőrhatalóság. Cs. k. legfőbb és semmitő törvényszék. Magyarországi katonai és polgári kormány. Magyarországi helytartósági kerületek a megyei hatóságokkal együtt. Pestváros tisztikara. Pesti betüsori utmutató. **Gazdatiszti névtár.** Közönséges vásárok. Cselédek bérét, árendát s más jövedelmet vagy költséget mutató tábla. Bélyegilletékek táblázata.

E naptárakból ha alóllrt kiadóknál történik a megrendelés, minden tíz példányra egy ingyenpéldány adatik

Landerer és Heckenast, kiadók.

Egyetem-utca 4-ik sz. a.

